

ONZE GESTEELDE HYDNUMS.

De meeste lezers zullen, bij het zien van het woord Hydnum, denken aan een paddestoel met hoed en steel en stekels aan de onderkant van de hoed. Zo bedoel ik het ook. Er bestaan echter ook nog ongesteelde, korstvormige soorten, welke vroeger eveneens tot het geslacht Hydnum werden gerekend, en om die hier uit te sluiten, heb ik als nadere precisering het woord „gesteeld” toegevoegd. Het is namelijk onmogelijk om een determinatietabel van de resupinate vormen op te stellen op grond van macroscopische kenmerken alleen.

De gesteelde Stekelzwammen vormen een vrij rijk geschakeerde, geenszins homogene groep. Zonder verder in te gaan op de systematiek, is het goed althans de namen te noemen van de geslachten, die men tegenwoordig onderscheidt: Auriscalpium, Bankera, Hericium, Hydnellum, Hydnum (in engere zin), Phellodon, Sarcodon, Sistotrema, Steccherinum. In een latere publicatie zal ik deze namen inderdaad toepassen, ik heb er echter mijn redenen voor om in dit artikel alle Stekelzwammen nog conservatief samen te vatten, onder het geslacht Hydnum. Terloops zij opgemerkt, dat vertegenwoordigers van Steccherinum nog niet uit ons land bekend zijn, en dat Sistotrema (met de in ons land voorkomende soort S. confluens) buiten beschouwing wordt gelaten, omdat het hymenium in jonge toestand porieën bekleedt en geen cilindrische stekels, zoals dat voor Stekelzwammen hoort. Wellicht ten overvloede merk ik nog op, dat de weke, gelatineuze Tremellodon gelatinosum in het geheel niet bij de Hydnums thuishoort en daarom ook niet behandeld wordt.

Het is onvermijdelijk, dat er termen worden gebruikt, die (wellicht) nadere uitleg behoeven.

Subiculum: bovengrondse, wollige of korstvormige myceliumlaag, waarop een of meer vruchtlichamen met hun steel staan ingeplant.

Tomentum: fluwelig, pluche-achtig of viltig weefsel op de buitenoppervlakte van steel of hoed, dat zachter en lossers van structuur is dan het eigenlijke vlees van 't vruchtlich.

Trama: het eigenlijke vlees, waaruit het vruchtlich. is opgebouwd.

Om het trama te bestuderen is het absoluut noodzakelijk tenminste 1 exemplaar van iedere Hydnum-soort in de lengte door te snijden. Ik moet er met de grootste nadruk op wijzen, dat men bij gebruik van de tabel niet over de kenmerken van het trama heen moet lezen of deze verwarren met de kenmerken van hoed- of steel-oppervlak.

Het is mogelijk om een verse Hydnum te determineren, maar ik raad aan met gedroogd materiaal te beginnen, waarbij echter aantekeningen gemaakt aan het levende exemplaar, beslist niet gemist kunnen worden.

Doorlezen van de tabel geeft voldoende aan welke kenmerken van belang zijn. Kort samengevat moet U bij het levende materiaal op het volgende letten.

Trama: vlezig, taai (leerachtig, kurkachtig) of hard (houtig)? Hoe is de kleur in hoed, steel, steelbasis? Verkleuring na doorsnijden? Welke kleur met kaliloog?

Geur: wel of niet naar foenegriek? De beste omschrijving van foenegriek is pittig-zoet-kruidig, naar mijn weten niet te vergelijken met enige andere geur. Treedt vaak pas op bij of na drogen.

Smaak: onopvallend, scherp of bitter, of de 2 laatste na elkaar optredend?

Hoed en steel: hoe zijn oppervlak en kleur van jong en oud exemplaar? Vooral bij hoed soms sterk veranderend. Bedenk wel, dat hoedrand steeds jonger is dan hoedcentrum. Beoordeel oppervlak en kleur nooit bij kletsnat exemplaar.

Van belang is de sporekleur, die in massa wit of bruin kan zijn. De veilige weg is natuurlijk het maken van een sporefiguur, maar de sporekleur kan ook heel goed van de kleur der stekels afgelezen worden, mits men er aan denkt de rijpe, niet door aanraken beschadigde stekels te bekijken. De nog jonge stekels aan de hoedrand en de stekelpunten, die lang bleek kunnen blijven, moeten buiten beschouwing gelaten worden.

Onderstaande tabel is opgesteld naar gedroogd materiaal, waarbij in enkele gevallen de aantekeningen van het verse exemplaar onvoldoende bleken of zelfs ontbraken. Heel waarschijnlijk zullen er daarom tijdens gebruik van de tabel tekortkomingen of onjuistheden aan het licht komen. Wie helpt mij met de correctie daarvan?

Tabel tot de gesteelde Hydnums.

Afkortingen. Co.: coniferen; hd.: hoed; kl.: kleur; Lo.: loofhout; sp.fig.: sporefiguur; st.: steel; tom.: tomentum; tr.: trama; zw.: zwam.

- 1a. Zw. zonder eigenlijke hd., op boomstammen of grote takken o.a. beuk.
Tr. taai, wit, met JKJ (joodjoodkali) blauw. 2.
- 1b. Zw. met duidelijke hd., op de grond (waarbij tom. van st.-basis humus, afgevalen blad of twijgjes kan onspinnen) of afgevalen den-
nenkegels. Tr. niet blauw met JKJ. 3.
- 2a. Zw. een massieve klomp, uitwendig niet zichtbaar vertakt. Stekels
(10) 20-30 (40) mm lang. H. erinaceus Bull. ex Fr.
- 2b. Zw. duidelijk zichtbaar vertakt. Stekels 5-10 (15) mm lang.
. H. coralloides Scop. ex Fr.
- 3a. Tr. wit, vlezig, vrij bros. Hd. oppervl. fluwelig of viltig, niet schub-

- big wordend. Stekels eerst wit, later gekl. als hd., nooit donker bruin wordend. Geur niet opvallend, ook niet bij drogen. 4.
- 3b. Indien tr. wit, dan toch niet met bovenstaande kenmerken gecombineerd. 5.
- 4a. Hd. bleek vleeskl., vleeskl.-oranje, of bleek zalmkl., verblekend bij ouderdom. St. gewoonlijk stevig, dik. Lo., vooral eik, zelden bij Co. H. repandum L. ex Fr. var. repandum.
- 4b. Hd. rossig oranje-bruin. St. gewoonlijk slank. Zelfde standplaats. H. repandum var. rufescens (Pers. ex Fr.) Barla.
- 5a. Zw. op afgevallen (soms begraven) dennenkegels, althans in jong stadium geheel stekelharig, donkerbruin. Hd. klein, niervormig, st. slank. H. auriscalpium L. ex Fr.
- 5b. Zw. niet op dennenkegels. 6.
- 6a. Rijpe stekels zilverig grijs (sp. fig. wit). Zw. althans bij (en nog jaren lang na) drogen naar foenegriek ruikend. 7.
- 6b. Stekels, hoe ook van kl. wanneer jong, chocoladebruin tot donkerbruin wordend bij rijpheid (sp. fig. bruin). Zw. zonder geur of aromatisch, echter nooit naar foenegriek ruikend. 12.
- 7a. Tr. taai (leerachtig of kurkachtig) of althans in centrum hard (houtig), nooit wittig in hoed. Hd. wanneer jong geheel, later vaak nog aan rand bedekt met dik tom. Tom. bij ouder worden samenvallend, ineenschrompelend tot fijngestreept, zijdeachtig oppervl. 8.
- 7b. Tr. vlezig, breekbaar, wittig in hd. Hd. aanvankelijk bedekt met dun, viltig tom., dat bij ouder worden in zwak glanzend huidje verandert. Hd. huid glad of in schubben uiteenscheurend. 11.
- 8a. Tr. licht grijsbruin, homogeen, d.w.z. zonder veel hardere, bijna zwarte kern, die vooral opvalt in st. 9.
- 8b. Tr. vooral in st. met veel hardere, veel donkerder, bijna zwarte kern. Lo. Co. H. nigrum Fr. ex Fr.
- 9a. St. althans aan basis tomenteus, vaak door aanhechtend vuil (humus, bladafval, twijgjes) verborgen, of op sponzig subiculum ingeplant. 10.
- 9b. St. nergens tomenteus, kaal. Subiculum afwezig of onopvallend en dun. Kl. zones op hd. (rand niet meegerekend) onopvallend of afwezig. Lo. Co., greppelrandjes. H. melaleucum Fr. ex Fr. (= H. graveolens).
- 10a. Hd. met concentr. groeven of richels en kl.-zones, kl. duidelijk aan de bruinige kant. Co., soms Lo. H. tomentosum L. ex Fr. (= H. cyathiforme Schaeff).
- 10b. Hd. niet concentr. gegroefd, zonder kl. zonering, kl. duidelijk aan de grijzige kant. Lo. zelden Co. H. amicum Quéf.
- 11a. St. gewoonlijk kort, stevig. Hd. tom. in centrum in kale hd. huid

- veranderend, rand vaak nog tomenteus of wat vezelig-schubbig. Hd. kl. geelbruin, rossig geelbruin tot donker dadelbruin. Co. H. fuligineo-album Schmidt. ex Fr.
- 11b. St. gewoonlijk slank. Hd. tom. in huidje veranderend, dat in schubben uiteenscheurt. Hd. kl. bleek lilagrijs wanneer jong, veranderend in vleeskl. bruin of rossig geelbruin met purperbruine schubben. Co. H. violascens Alb. en Schw. ex Fr.
- 12a. Tr. taai of hard, + duidelijk convex-horizontaal gezoneerd. Hd. met tom., dat bij ouder worden onveranderd blijft of verandert in vezelgestreept oppervl., waarvan de vezels zich kunnen samenvoegen tot radiaire lijsten of lamelachtige schubben, die met hun snede verticaal staan. 13.
- 12b. Tr. vlezig, nooit convex-horizontaal gezoneerd. Hd. met tom., dat van centrum uit verandert in zwak glanzende, kale of in schubben uiteenscheurende hd. huid. Schubben aan hun basis breed aangehecht, wel vaak aan de top opgewipt, of in hd. centrum geheel rechtopstaand en kantig. 19.
- 13a. St. in- en uitwendig vrijwel dezelfde kl. als hd.tr., bruin in verschillende tinten, zonder spoor van geel. 14.
- 13b. St. in- en uitwendig anders gekl. dan hd.tr., of dit laatste duidelijk geel tot geel-oranje. 16.
- 14a. St. met dik, sponzig tom. (te beoordelen op lengte-doorsnede), dat aan st. top vlak onder de stekels vaak ingesnoerd is. Hd. tom., ook in hd. centrum, blijvend plucheachtig, nergens wit of blauwig, ook niet wanneer jong. Lo. H. spongiosipes Peck (= H. velutinum).
- 14b. Andere kenmerken. 15.
- 15a. Hd. of plano-convex en van midden uit kaal wordend, of centrum ingedeukt en opgevuld met meer of minder grove, schubachtige uitgroeiingen. Tom. wanneer jong wit of blauwig. Lo. Co. H. ferrugineum Fr. ex Fr. (Er bestaat een nauw verwante soort, Hydnellum diabolus Banker, die zich van ferrugineum onderscheidt door scherpe smaak en tr. hyphen met gespen. Kort geleden voor het eerst in ons land gevonden).
- 15b. Hd. ingedeukt tot trechterv., in centrum ruw door scherp gerande putjes of lamel-achtige schubben, verder naar rand toe glad of met radiaire richels of lijsten. Tom. veranderend in radiaal vezelig oppervl., nooit wit of blauwig. Lo. Co. H. cyathiforme Bull. ex Fr. (= H. scrobiculatum + H. zonatum).
(sommige vormen van cyathiforme blijven moeilijk te onderscheiden van ferrugineum).
- 16a. St. okergeel met sepiabruine of olijfkleurige tint. Tr. onduidelijk horizontaal gezoneerd, bleek sepiakl. geel. Smaak scherp, dan zeer

- bitter. Lo. Co. H. acre Quél.
- 16b. St. anders gekl. Tr. duidelijk horizontaal gezoneerd. Smaak nooit bitter. 17.
- 17a. Tr. gezoneerd met blauwe lijnen. 18.
- 17b. Tr. zonder blauwe zonering. Co. H. aurantiacum Alb. & Schw. ex Fr.
- 18a. Tr. oranjebruin tot roestbruin in st. Co. H. caeruleum Hornem.
ex Pers.
- 18b. Tr. blauwviolet in st. (nog niet uit ons land bekend).
. H. suaveolens Scop. ex Fr.
- 19a. Tr. wijnrood in hd., violet in st., nergens wit. Vooral eiken, ook gemengd bos. H. inopinatum (Donk) Van der Lek
- 19b. Tr. anders gekl. 20.
- 20a. Tr. grijsgroen of zwartig groen aan st. basis. 21.
- 20b. Tr. van st. basis zonder groenige tint. 23.
- 21a. Tr. wittig, licht rood of wijnrood verkl. 22.
- 21b. Tr. wittig tot bleek sepia. Hd. rossig geelbruin. Gemengd bos (inheems?). H. fennicum (Karst.) Sacc.
- 22a. Hd. wanneer jong vuil vleeskl. lila, later geelbruin tot rossig bruin met donkerder bruine schubben. Tr. wijnrood verkl., groen met kaliloog. Lo. H. amarescens Quél.
- 22b. Hd. purperkl. bruin, later met lichter of donkerder sepia-bruine schubben met wijnkl. tint op geelbruine ondergrond. Tr. licht rood verkl., niet verkl. met kaliloog. Co. of gemengd bos (in ons land vermoedelijk altijd voor H. fennicum gehouden). H. scabrosum Fr.
- 23a. Hd. huid schubbig, de grovere schubben met opgewipte top, hd. rand gewoonlijk nog tomenteus. (Tr. hyphen zonder gespen). 24.
- 23b. Hd. huid kaal (tom. blijkbaar zeer spoedig verdwenen) en glad of in schubben uiteenscheurend, maar deze vlak aanliggend. (Tr. hyphen met gespen). Co. (nog niet uit ons land bekend).
. H. laevigatum Sw. ex Fr.
- 24a. Hd. huid aanvankelijk viltig of wollig-stekelharig, tom. van hd. centrum uit schubbig wordend. Schubben donkerbruin op geelbruine ondergrond, soms met rossige (niet purperachtige) tint. Niet bitter. Co of gemengd bos. H. badium Pers.
- 24b. Hd. huid (voorzover kon worden nagegaan) reeds in jonge toestand schubbig, slechts rand wat tomenteus. Schubben sepia of donker purperkl. bruin op grijsbruine ondergrond. Enigszins tot zeer bitter. Co. H. imbricatum L. ex Fr.

R.A. Maas Geesteranus.